

До спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07
Ужгородського національного університету
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 26

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії правових наук України ЯРМИША Олександра Назаровича на дисертаційне дослідження ДІРА Ігоря Юрійовича «Теоретико-правові засади політики розширення Європейського Союзу в контексті реалізації правового механізму європейської інтеграції України», подане на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Загальна характеристика дисертаційного дослідження та актуальність обраної теми. Дисертаційна праця Ігоря Юрійовича Діра присвячена розробці цілісної загальнотеоретичної доктрини впливу політики розширення Європейського Союзу на еволюцію правової системи України. Набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС у червні 2022 року, проведення масштабного селф-скринінгу в 2023 році, успішне проходження двостороннього скринінгу у 2024–2025 роках та офіційний старт переговорного процесу за Кластером 1 «Основи» у червні 2026 року остаточно вивели євроінтеграційну проблематику за межі прикладного міжнародно-правового чи зовнішньополітичного аналізу. Європейська інтеграція перетворилася на визначальний вектор системної модернізації національного правопорядку, що ставить перед вітчизняною теорією держави і права завдання принципово нового рівня абстракції та узагальнення.

З позицій спеціальності 12.00.01 дана проблематика вимагає глибокого загальнотеоретичного переосмислення фундаментальних юридичних категорій. Серед них, насамперед, слід назвати державний суверенітет (зокрема, межі його допустимого обмеження чи делегування умовно суверенних повноважень наднаціональним інституціям), функції держави (еволюція інтеграційної, правотворчої та безпекової функцій), систему

джерел права (взаємодія національних законодавчих актів із автономним правопорядком ЄС *sui generis* та прецедентною практикою Суду ЄС), а також аксіологічні принципи правової системи в умовах екстраординарних правових режимів.

Таким чином, тематика дисертації І.Ю. Діра є не лише надзвичайно своєчасною з огляду на поточні державотворчі завдання України, але й становить собою вагомий внесок у загальну теорію держави і права, збагачуючи її новий напрям – доктрину юридичних механізмів наднаціональної інтеграції та правової конвергенції.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до Стратегії розвитку наукових досліджень, прийнятої Національною академією правових наук України на період 2021–2025 років. Тематика дослідження входить у комплексні теми: «Європеїзація публічного права України в контексті виконання умов приєднання до ЄС: рушії, впливи, виклики війни» (номер державної реєстрації 0123U102651) та «Удосконалення правового забезпечення публічного адміністрування в контексті євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0118U004531).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, методологічна та джерелознавча база. Високий рівень наукової обґрунтованості сформульованих у дисертації положень і висновків забезпечується належним методологічним інструментарієм та репрезентативною джерелознавчою базою. Дисертація спирається на опрацювання 502 наукових та нормативно-правових джерел, серед яких установчі договори ЄС (Договір про ЄС, Договір про функціонування ЄС), рішення Суду ЄС, акти первинного і вторинного права ЄС (*acquis communautaire*), Конституція та закони України, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, нормативні акти Кабінету Міністрів України, а також офіційні аналітичні матеріали Європейської Комісії, звіти за результатами селф-скринінгу (2023) та двостороннього скринінгу (2024–2025 рр.).

Методологічна база дослідження являє собою цілісну систему філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, застосованих у їх взаємозв'язку. Діалектичний метод дозволив досліднику простежити еволюцію політики розширення ЄС від прагматично-технічної процедури 1990-х років до складного політично керованого процесу за оновленою Методологією 2020 року (підрозділи 1.3, 2.1), а також розкрити трансформацію поняття «адаптація» від механічного перекладу норм до «динамічної апроксимації» (розділи 3, 4). Герменевтичний метод застосовано для глибокого змістового тлумачення нормативних актів ЄС та законодавства України, виходячи з розуміння мети правового регулювання, а не лише буквального тексту (розділи 3, 4). Метод моделювання використано для формулювання авторської концепції гібридної системи інституційного забезпечення євроінтеграції України (поєднання урядового координаційного органу з правом вето та спеціальної парламентської процедури розгляду маркованих законопроектів) (розділ 4); Порівняльно-правовий метод забезпечив можливість вивчення досвіду країн Центральної та Східної Європи (Польщі, Чехії, Хорватії, Чорногорії) задля виокремлення адаптивних практик, придатних для використання в Україні (підрозділи 2.1, 4.2). Формально-логічний метод забезпечив строгу послідовність, системність та доказовість викладу наукового матеріалу, несуперечливість формулювань понятійно-категоріального апарату в усіх чотирьох розділах дисертації.

Оцінка мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексне і всебічне дослідження теоретичних і практичних проблем теоретико-правових засад політики розширення ЄС, встановлення шляхів вирішення таких проблем, а також формування цілісної концепції реалізації правового механізму європейської інтеграції України. Для досягнення зазначеної мети автором було поставлено та успішно розв'язано наукові завдання, які логічно охоплюють весь спектр досліджуваної проблематики – від аналізу сутності ЄС та його правопорядку

до розробки проекту Стратегічної дорожньої карти адаптації законодавства України до *acquis* ЄС.

Об'єктом дослідження І.Ю.Дір оголосив загальнотеоретичні закономірності, нормативно-ціннісні засади та інституційно-функціональні тенденції еволюції наднаціонального правопорядку Європейського Союзу і національних правових систем у процесі їхньої правової конвергенції, інституційної європеїзації та трансформації під впливом політики розширення ЄС. В якості предмету дослідження обґрунтовано запропоновані теоретико-правові засади, доктринальні концепції та юридичні механізми реалізації політики розширення ЄС, закономірності трансформації державного суверенітету, систем джерел права та державних інститутів, а також понятійно-категоріальний апарат, нормативно-процедурна стадійність і стратегічні вектори розбудови правового механізму європейської інтеграції України.

Слід констатувати, що мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження повністю відповідають паспорту спеціальності 12.00.01.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні першої в українській юридичній науці цілісної загальнотеоретичної доктрини впливу політики розширення Європейського Союзу на еволюцію правової системи України. Здобутки автора мають чітко виражений теоретичний та прикладний характер і розкриваються через систему положень, сформульованих у дослідженні.

Теоретична значущість результатів дисертації полягає у збагаченні загальної теорії держави і права новими концептуальними підходами до розуміння наднаціонального правопорядку, трансформації суверенітету та юридичних механізмів адаптації законодавства. Сформульовані вченим висновки слугують доктринальним підґрунтям для подальших наукових досліджень у сфері права ЄС, порівняльного правознавства та теорії правотворчості.

Структура дисертації є логічно витриманою, послідовною та складається з вступу, чотирьох розділів (14 підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (502 найменування) та 9 додатків. Загальний обсяг рукопису становить 460 сторінок.

У Розділі 1. «Теоретико-методологічні засади дослідження європейської інтеграції як чинника формування нового правопорядку» автор розкриває поняття та правову природу ЄС як утворення *sui generis*, досліджує автономний правопорядок ЄС як регіональний правовий феномен, характеризує онтологічні, аксіологічні та інструментальні засади євроінтеграції. Особливу увагу приділено зміні парадигми політики розширення ЄС на різних етапах його розвитку та теоретико-методологічним засадам адаптації в умовах глобалізації.

Розділ 2. «Генеza переговорного процесу щодо членства в Європейському Союзі» присвячено порівняльно-правовому аналізу переговорного досвіду країн Центральної та Східної Європи (Польщі, Чехії, Хорватії, Чорногорії). Здобувач формулює теоретичне обґрунтування переговорного процесу України та ЄС як двовимірного феномена, розкриває юридичні механізми інституційного забезпечення переговорів та виокремлює нормативно-процедурні стадії приєднання до ЄС.

У Розділі 3. «Правова парадигма співпраці України та Європейського Союзу» висвітлено генезу та сучасний стан правовідносин між Україною та ЄС, досліджено еволюцію конституційного закріплення євроінтеграційного курсу, деталізовано юридичні механізми Угоди про асоціацію та здійснено їхнє теоретичне зіставлення з безпосередніми переговорами про вступ.

Розділ 4. «Теоретико-практичний аналіз правового механізму набуття повноправного членства України в Європейському Союзі» присвячено аналізу оновленої Методології ЄС 2020 року, Переговорної рамки 2024 року та інструментів «квазічленства». Автор розкриває поняття та співвідношення «адаптації», «апроксимації», «гармонізації», «уніфікації» та «транспозиції»,

обґрунтовує принцип «мінімальної необхідної адаптації» та оцінює наслідки двостороннього скринінгу 2024-2025 рр. для національної правової системи.

Серед висновків дисертації, що заслуговують на підтримку, є зокрема такі. З погляду теорії держави і права, автором запропоновано політику розширення Європейського Союзу визначати як складний механізм правової конвергенції та системної інституційної європеїзації, що забезпечує інтеграцію національної правової системи країни-кандидата до автономного регіонального правопорядку ЄС, зумовлюючи якісну трансформацію функціонального змісту державного суверенітету, еволюцію системи джерел права та модернізацію державного апарату під впливом жорсткого наднаціонального інституційного контролю.

Таке теоретико-правове визначення, на думку автора, комплексно розкриває сутність політики розширення через такі базові категорії: трансформація державного суверенітету та механізму держави; генезис інтеграційного правопорядку та правової конвергенції; інституційна європеїзація та модель зовнішнього стимулювання; принцип реверсивності (оборотності).

І.Ю.Діром запропоновано загальнотеоретичну модель стабільності юридичного процесу приєднання держави до ЄС, яку визначено як послідовність нормативно регламентованих 6 процедурних етапів.

З позицій теорії держави і права, автором визначено системні передумови сталого функціонування механізму переговорного процесу, якими є: інституційно-правова спроможність (наявність узгодженої системи державних органів із чітко розмежованою компетенцією); процедурна ефективність координаційного механізму (юридична впорядкованість процесів підготовки, прийняття та моніторингу реалізації євроінтеграційних актів); системно-структурна зрілість національної законодавчої системи (її здатність до динамічної адаптації, колізійної стійкості та відсутності дефектів правореалізації).

Заслуговують на увагу також інші висновки та пропозиції дослідження.

Практична цінність та акти впровадження. Практична значущість одержаних результатів є високою і підтверджується офіційними актами впровадження в діяльність провідних державних органів України, Міністерства закордонних справ України, Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу, Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату КМ. Крім того, матеріали дисертації можуть бути використані у навчальному процесі вищих закладів освіти юридичного профілю, при викладанні дисциплін «Теорія держави і права», «Право Європейського Союзу», «Порівняльне правознавство».

Повнота висвітлення матеріалів дисертації у наукових публікаціях та апробація. Кількісний та якісний склад публікацій. Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертації повною мірою висвітлено у 33 наукових працях здобувача. З-поміж них слід відзначити: 24 наукові статті, у тому числі 13 статей у фахових наукових виданнях України, 7 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях (зокрема у Visegrad Journal on Human Rights, European Socio-Legal and Humanitarian Studies), 4 статті у наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science (Wiadomości Lekarskie, Journal of Ecohumanism, Science of Law).

Крім того, матеріали дисертації апробовано у тезах 9 наукових доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях (м. Ужгород, м. Київ, м. Харків). Усі 33 праці опубліковано за темою дисертаційного дослідження, вони відображають ключові елементи наукової новизни та зміст усіх чотирьох розділів дисертації.

Аналіз дисертації Діра Ігоря Юрійовича «Теоретико-правові засади політики розширення Європейського Союзу в контексті реалізації правового механізму європейської інтеграції України» дозволяє зробити висновок про її повну відповідність усім нормативним вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук за Порядком

присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 р. № 40.

Дисертаційне дослідження є завершеною, цілісною та самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Усі наукові результати, висновки, концептуальні положення та практичні рекомендації, подані до захисту, отримані автором особисто. Використання ідей, праць чи наукових концепцій інших вчених супроводжується коректними посиланнями на відповідні першоджерела у тексті рукопису. Перевірка дисертації засвідчує відсутність фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації даних та інших порушень академічної доброчесності.

Дисертація становить собою фундаментальне наукове дослідження, у якому розв'язано важливу теоретико-прикладну юридичну проблему – розроблено цілісну доктрину впливу політики розширення ЄС на правову систему України та обґрунтовано юридичні механізми забезпечення європейської інтеграції. Наукові здобутки автора збагачують теорію держави і права новими концептуальними підходами до розуміння наднаціональності, суверенітету та джерел права.

Дисертація виконана у строгому стилі, виклад матеріалу характеризується високою мовною культурою, чіткістю понятійно-категоріального апарату, внутрішньою логікою та послідовністю наукових міркувань.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Високо оцінюючи наукову глибину, фундаментальність та безперечну теоретичну й практичну значущість дисертаційного дослідження І.Ю. Діра, вважаємо за необхідне висловити такі дискусійні зауваження та міркування, сформульовані строго в межах спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень:

1. Характеризуючи юридичні механізми гармонізації та транспозиції актів *acquis communautaire*, здобувач акцентує увагу на методології «динамічної апроксимації». Проте поза належним аналізом залишилися загальнотеоретичні ризики «правової трансплантації» (некритичного запозичення іноземних правових інститутів без урахування правової ментальності та соціально-економічного контексту держави, що рецепіює таке законодавство. Доцільно було б сформулювати загальноправові критерії оцінки впливу пристосування норм ЄС у вітчизняній правовій системі.

2. Досліджуючи специфіку автономного правопорядку ЄС, здобувач висвітлює його як регіональний феномен *sui generis*. Водночас у роботі бажано було б надати фундаментальніший загальнотеоретичний аналіз того, як під впливом наднаціонального чинника змінюються класичні доктринальні підходи до моністичної та дуалістичної концепцій співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права в українській теорії права.

3. У теоретичному розділі дисертації при аналізі засад наднаціональності та європейської єдності автор спирається переважно на новітні праці вітчизняних та західних юридичних шкіл XX–XXI ст. Проте, наукова цінність дослідження суттєво зросла б у разі висвітлення генези ідей європейського конфедералізму та правового об'єднання народів у вітчизняній політико-правовій думці XIX – початку XX ст. (зокрема у працях Б. Кістяківського, М. Грушевського).

Однак, слід наголосити, що висловлені зауваження та дискусійні міркування не торкаються фундаментальних положень дисертації, мають фаховий науково-консультативний характер і не применшують високого наукового рівня та підсумкової значущості виконаного дослідження.

Підсумковий висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України та присудження наукового ступеня. Дисертаційне дослідження Діра Ігоря Юрійовича «Теоретико-правові засади політики розширення Європейського Союзу в контексті реалізації правового механізму

європейської інтеграції України» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, яка вирішує важливу загальнотеоретичну проблему юридичної науки – формування доктрини впливу політики розширення ЄС на правову систему України та обґрунтування юридичних механізмів її євроінтеграційної трансформації.

За своїм науково-теоретичним рівнем, актуальністю, ступенем обґрунтованості висновків, науковою новизною, практичною значущістю, обсягом публікацій та технічним оформленням дисертаційне дослідження повністю відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 р. № 40, та іншим нормативним документам Міністерства освіти і науки України щодо кваліфікаційних праць на здобуття наукового ступеня доктора наук.

На підставі викладеного вважаю, що здобувач **ДІР Ігор Юрійович** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент

Завідувач навчально-наукової лабораторії дослідження проблем забезпечення прав осіб, які постраждали від війни
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
17 вересня 2026 р.

 Олександр ЯРМИШ

Підпис засвідчую

Учений секретар
секретаріату Вченої ради
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Вікторія СИЧОВА